

1. Krajobraz kulturowy i historia mówiona

Każdy człowiek ma do opowiedzenia historię wielkiej wagi. Jest to historia jego życia. Bardzo różna od tej historii, którą znamy z podręczników. Nie przywłaszczona przez żadną jej wersję czy ideologię.. Historia ludzkiego losu – historia opowiedana z pozycji jednostkowego doświadczenia. Każda historia związana jest z konkretnymi miejscami, w których się wydarzyła. W ten sposób miejsce staje się czymś więcej niż tylko elementem okolicznych widoków. Zaczyna być nosicielem pamięci. Obrasta mitami i miejscowymi legendami. Zaczyna współtworzyć **krajobraz kulturowy** danej miejscowości. W ten sposób miejsca stają się zapisem ludzkiego doświadczenia, mają moc przypominania o nim.

Innym medium, w którym może zachować się ludzkie doświadczenie jest tak zwana **historia mówiona**. Najczęściej przybiera ona formę relacji z wydarzeń widzianych przez opowiadającego na własne oczy, ale może zawierać także elementy folkloru, mitów, pieśni, czy opowieści przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Każdy człowiek o tym samym wydarzeniu będzie opowiadał inaczej. Czasem nawet można usłyszeć kilka relacji stojących ze sobą w jawnej sprzeczności, a dotyczących tego samego. To naturalne. Każdy ze świadków przeżył to samo zdarzenie na swój własny sposób, inaczej je odebrał, inaczej zapamiętał, inaczej rozumie i inaczej będzie o nim opowiadał. W zbieraniu historii mówionych nie chodzi o ustalanie prawdy historycznej. Chodzi o prawdę ludzkiego doświadczenia. Dlatego każda z opowiedzianych historii jest ważna. I każda tak samo prawdziwa.

2. Jak zbierać historie mówione

Poniżej podajemy podstawowe wskazówki dotyczące zbierania historii mówionych:

1. Wybierz potencjalnych rozmówców. Skontaktuj się z tymi, których wybrałeś, wyjaśnij, czym chcesz się zająć i poproś ich o pomoc. Umów się na spotkania z tymi, którzy się na to zgodzą. Jako miejsce wybierz najlepiej dom rozmówcy – tam będzie się on czuł najmniej skrępowany.
2. Sporządź sobie listę najważniejszych pytań, na jakie chcesz uzyskać odpowiedź.
3. Potwierdź spotkanie dzień lub dwa przed wyznaczonym terminem.
4. W dniu spotkania daj sobie duży zapas czasu na dotarcie na miejsce.
5. Wyjaśnij raz jeszcze, czym się zajmujesz. Upewnij się, że rozmówca rozumie cel wywiadu oraz to, do czego i jak zamierzasz go użyć. To nie jest prywatna rozmowa.
6. Zaczynaj każde nagranie zapowiedzią – kto udziela wywiadu, gdzie i kiedy. Dobrze jest zacząć nagrywanie zanim rozmówca zacznie mówić. Da mu to czas na przyzwyczajenie się do sytuacji bycia nagrywanym, która na początku może być dla niego krępująca.
7. Słuchaj uważnie i aktywnie. Mówi zawsze tylko jedna osoba na raz. Nie bój się ciszy. Daj rozmówcy czas na myślenie. Cisza pracuje i dla niego i dla ciebie.
8. Zadawaj tylko jedno pytanie na raz. Staraj się formułować je tak, aby było otwarte, nie sugerujące odpowiedzi. Rozmówca ma snuć swoją opowieść, nie zaś odpowiadać „tak”, „nie” lub „nie pamiętam”. Unikaj pytań sugerujących, np. „Czy to prawda, że po wojnie wszystkiego brakowało?”

9. Pamiętaj, że opowiadający jest największym znawcą i ekspertem od historii swego życia. Nie wchodź z nim w dyskusję, nawet, kiedy usłyszysz poglądy, które stoją w ostrej sprzeczności z twoim systemem wartości. Dyskutowanie, przekonywanie do swoich racji zabija opowieść.
10. Bardzo pomaga dopytywanie się o szczegóły. Jeśli opowiadający poruszy jakiś ciekawy wątek, staraj się poznać jak najwięcej detali z nim związanych. One pomogą także samej opowieści.
11. Wplataj do wywiadu elementy bardziej swobodnej rozmowy, kiedy zauważysz, że rozmówca tego potrzebuje. Nie opuszczaj go nagle po zakończeniu wywiadu. Porozmawiaj z nim jeszcze chwilę o rzeczach nie koniecznie związanych z wywiadem.
12. Poproś rozmówcę o podpisanie zgody na upublicznienie nagrania, które sporządziłeś lub umów się z nim, że doślesz mu tekst, który spiszesz oraz samo nagranie, już po obróbce, celem dokonania autoryzacji.
13. Jeżeli rozmówca zgodził się pożyczyć ci jakieś swoje zdjęcia lub inne materiały – skopiuj je jak najszybciej i oddaj osobiście lub odeślij oryginały, nie zwlekając zbyt długo. Odsyłając zdjęcia pamiętaj, aby odpowiednio je zabezpieczyć, by nie pogniotły się ani nie zniszczyły w kopercie.
14. Przeanalizuj nagrany materiał. Porównaj uzyskane informacje z założeniami twoich poszukiwań. Czy udało się zdobyć to, o co chodziło? Czy uzyskana opowieść powoduje powstanie nowych interesujących pytań? Czy rezultaty zebranych nagrań sugerują jakieś usprawnienia na przyszłość w twojej metodzie zbierania ich?
15. Jeśli czujesz taką potrzebę wróć po dodatkowe informacje.
16. Jeżeli zdecydujesz się dać rozmówcy transkrypcję lub nagranie – poproś go o nanieśienie poprawek, jeśli uzna, że istnieje taka potrzeba. Uwzględnij je w dalszej pracy nad materiałem.

3. Uwagi techniczne

1. Nagrywając materiał audio lub video używaj sprzętu, który pozwoli ci potem przenieść nagrania do pamięci komputera (czyli np. w przypadku nagrań audio raczej dyktafon czy mini-dysk niż magnetofon kasetowy). Tak w przypadku nagrań audio, jak i video staraj się użyć zewnętrznego mikrofonu dla uzyskania lepszej jakości dźwięku.
2. Zanim dojdzie do spotkania, wypróbuj najpierw swój sprzęt „na sucho”. Sprawdź, jak działa w różnych warunkach (w pomieszczeniu, na zewnątrz). Znajdź właściwą odległość mikrofonu od źródła dźwięku, przy której dźwięk nagrywa się najlepiej, jest najbardziej słyszalny.
3. Po przybyciu na miejsce, przez chwilę po prostu usiądź i posłuchaj, czy nie ma jakichś odgłosów, które mogłyby „zanieczyścić” nagranie: tykanie zegara, pies szczekający w pokoju obok itd. Postaraj się wyeliminować wszelkie dodatkowe dźwięki (np. zatrzymaj wahadło zegara, poproś o wyprowadzenie psa na podwórko).
4. W trakcie wypowiedzi rozmówcy, unikaj wydawania wszelkich dźwięków typu chrząkanie, kaszlenie itd. – zanieczyszczą ci one nagranie. Powstrzymaj się także od wtrąceń typu: „umhm” i innego rodzaju werbalnych komunikatów, mających pokazać rozmówcy, że słuchasz go z zainteresowaniem. Zamiast tego użyj języka ciała – patrz na rozmówcę w trakcie słuchania, przytakuj głową,

uśmiechaj się, aby ośmielić go do dalszego mówienia. Staraj się pokazać, że to, co mówi jest dla ciebie ważne i żywo cię interesuje.

5. Opisz i ponumeruj wszystkie nagrania natychmiast po zakończeniu rejestracji.
6. Dźwięki eksportuj do komputera najlepiej w formacie wave. Inne formaty (np. mp3) mają tę cechę, że kompresując dźwięk pogarszają jego jakość.
7. Obrabiając nagrania audio na komputerze, możesz użyć jednego z dwóch darmowych edytorów audio: wavosaur (<http://www.wavosaur.com/>) lub audacity (<http://audacity.com.pl/>). Staraj się wyciąć wszystkie niepotrzebne momenty ciszy i pauzy.
8. Obrobione nagrania audio zapisz także w formacie wave.
9. Wypal nagrania audio lub video na płycie i dołącz do wysyłanego zgłoszenia. Najlepiej włóż je do specjalnej koperty, w której nie ulegną zniszczeniu, deformacjom etc.